

VOJENSKÉ ZDRAVOTNICKÉ LISTY

ROČNÍK XXXIII

ŘÍJEN 1964

ČÍSLO 5

061.091.5:334.4(437.6

K 20. VÝROČIU SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

Plukovník MUDr. Fridrich KUCHÁR, MNO HT/ZS

V auguste pred 20 rokmi povstal slovenský pracujúci ľud za účinnej pomoci a podpory SSSR proti nenávidenému fašizmu, ktorý chcel pošliapať všetky nároky človeka na slobodu myslenia a konania.

V oných historických augustových dňoch začala najslávnejšia kapitola našich národných a štátnych dejín. Slovenské národné povstanie — to bol jediný akt, ktorým sa malý národ v srdci zdeptanej Európy jednoznačne postavil do jednej rady s národmi, ktoré bojovali proti hitlerovsko-nacistickému jarmu a porobe. Verejne tak pred tvárou sveta dokázal, že nemá nič spoločného s hanebnou zradou zapredaneckých ľudákov a klérofašistov a že chce žiť v ozaj demokratickej Československej republike dvoch rovnoprávných národov ako rovný s rovným. Preto je Slovenské národné povstanie naše.

V tomto roku oslavujeme 20. výročie Slovenského národného povstania. 29. augusta vyvrcholil odpor slovenského ľudu proti ľudáckej vláde a nemeckému fašizmu ozbrojeným povstaním. Hrdinský slovenský ľud vedený Komunistickou stranou chopil sa zbrane, aby v otvorenom boji pred tvárou celého sveta dokázal, že nemá nič spoločného so zradou ľudákov a klérofašistov a že chce žiť ako slobodný národ v slobodnej ozaj demokratickej Československej republike.

Už v letných mesiacoch r. 1944, s narastajúcim revolučným odhodlaním ľudových mas, v mesiacoch i dedinách utvárali sa ilegálne národné výbory. V horách narastalo partizánske hnutie a pod vedením v SSSR pripravených organizátorov partizánskeho hnutia vznikali veľké partizánske skupiny za obetavej pomoci straníckych organizácií a národných výborov. Celkove bolo na Slovensku ku koncu augusta 1944 asi 5000 partizánov.

Udalosti v druhej polovici augusta sú v znamení rýchleho rastu revolučných síl. Partizánske akcie boli stále častejšie a živšie. Najmä na strednom Slovensku vyvolávajú napäté ovzdušie, ktoré vyvrcholilo 29. augusta 1944, kedy začali prvé boje s okupantami pri Žiline a kedy veliteľ vojenského ústredia Slovenskej národnej rady podplukovník Ján Golian v zmysle dohôd v SNR vydal rozkaz k povstaniu. V noci z 29. na 30. augusta partizáni obsadili Banskú Bystricu. Slo-

bodný slovenský vysielateľ z Banskej Bystrice ohlásil celému svetu, že slovenský národ pod Tatrami povstal so zbraňou v ruke proti okupantom.

Za aktívnych bojov proti nastupujúcim nacistickým okupačným jednotkám, za revolučnej nálady organizovane prebieha mobilizácia a formuje sa nová československá armáda na povstaleckom území. Začína šesťdesiatdenná hrdinská epopej obrany slobodného povstaleckého územia a potom partizánska vojna, ktorá končí až príchodom Sovietskej armády — osloboditeľky.

Vedúcou silou v Slovenskom národnom povstaní bola Komunistická strana, ktorá dôsledne uskutočňovala líniu moskovského vedenia KSČ. Pod vedením Komunistickej strany Slovenské národné povstanie stalo sa začiatkom národnej a demokratickej revolúcie. Komunistická strana mobilizovala do boja všetok ľud — robotníkov, roľníkov, vlasteneckú inteligenciu a časť drobnej buržoázie protifašistického zmysľania. Slovenské národné povstanie sa takto stalo národným a ľudovým. Uskutočňovaním vytýčených cieľov zmarilo úsilie londýnskej buržoáznej vlády, českej a slovenskej buržoázie o reštauráciu starej buržoáznej, na západných imperialistov orientovanej ČSR.

V Slovenskom národnom povstaní bojovali bok po boku Slováci i Česi, sovietski ľudia, Maďari, Poliaci, Juhoslovania, Francúzi, Taliáni a iní. Bojová družba a spoločne preliata krv — to upevňovalo bratský zväzok nielen Čechov a Slovákov, ale bratský zväzok a družbu všetkých národov bojujúcich proti nemeckému fašizmu. A tento spoločný boj proti nemeckému fašizmu dal Slovenskému národnému povstaniu i internacionálny charakter.

Vojensko-strategická situácia v čase vypuknutia povstania bola v znamení obrovského pohybu na južnom fronte. 25. augusta bolo dokončené obkľúčenie jassovsko-kišinevského zoskupenia. Rumunsko vyhlásilo vojnu Nemecku. Nemci, poučení príkladmi Taliánska, Maďarska a najnovšie aj Rumunska, nemohli nechať svoj

karpatský front bez zaisteného týlu. Svoje zá-
mery museli realizovať v každom prípade, a
preto Slovenské národné povstanie a jeho osudy
súviseli s postavením nemeckého južného krídla.

Nemci boli prinútení na Slovensko postupne
presunúť 8 zväzkov, z nich dva tankové, aby po-
tlačili ozbrojené povstanie slovenského ľudu a
zaistili si týl karpatského frontu.

Proti tejto presile vzdorovali vojenské jednot-
ky a partizáni v nerovnom boji celé dva mesiace.
Nebolo síl a prostriedkov ďalej udržať celistvosť
povstaleckého územia. Pod tlakom týchto síl mu-
selo sa prejsť na nový partizánsky spôsob boja.
Armáda prestala byť bojovým celkom. Rozkaz
o prechode armády na partizánsky spôsob boja
sa k vojenským jednotkám nedostal, prípravy na
prechod neboli urobené. Rýchly nepriateľský po-
stup, koncentrácia armády do úzkej starohor-
skej doliny, letecké bombardovanie, chaos a
bezradnosť vykonali svoje. Iba najuvedomejšie
sily armády prechádzajú do hôr, aby pokračovali
v boji.

Predstavitelia Hlavného štábu partizánskeho
hnutia na Slovensku A. N. Asmolov a K. Šmidke,
spolu s ďalšími predstaviteľmi strany včas uro-
bili opatrenia na odchod partizánskych jednotiek
z povstaleckého územia a prideliť im nové prie-
story pre ich bojovú činnosť.

Všetky partizánske skupiny prevádzali bojovú
destrukčnú zpravodajskú a masovopolitickú prá-
cu v spolupráci s národnými výbormi a organi-
záciami KSS. Na mnohých miestach zvädzali ťaž-
ké boje s nemeckými jednotkami. Postupne sa
potom spájali s postupujúcou Sovietskou armá-
dou.

Zásluhou tejto bojovej činnosti partizánskych
skupín Nemcom sa nepodarilo dostatočne zaistiť
týl karpatského frontu a navyiac partizánske hnu-
tie a aktivita viazali stále veľké sily nemeckej
armády.

Tohoročná spomienka Slovenského národného
povstania dáva nám príležitosť zamyslieť sa nad
tým, čím bolo a je Slovenské národné povstanie
pre nás príslušníkov vojenskej zdravotníckej
služby, a zhodnotiť, ako sme naplňovali veľký
odkaz hrdinov Slovenského národného povsta-
nia.

Slovenské národné povstanie bolo nielen veľ-
kolepým vzoprením sa tyranii a bezpráviu, ale
i nevyčerpatelným zdrojom národnej hrdosti a
príkladom nevídaného nadšenia, nesmiernej obe-
tavosti a nebojazlivého odhodlania postaviť sa na
odpor mnohonásobnej presile dobre vyzbrojené-
ho a v bojoch skúseného nepriateľa.

Pre nás je Slovenské národné povstanie zdro-
jom nevyčerpatelného poučenia. Mnoho dokla-
dov zo Slovenského národného povstania svedčí
o tom, že v tomto urputnom zápase o česť a slo-
bodu našich národov i príslušníci vojenskej
zdravotníckej služby v družnom úsilí s dobrovoľ-

nými pracovníkmi Červeného kríža splnili svoju
úlohu veľmi statočne, hoci pracovali v neobyčaj-
ne ťažkých podmienkach. Charakteristickým
rysom v ich práci bola ich tvorivá revolučná ini-
ciatíva, revolučný zápal a obetavosť, príkladná
disciplína a súčinnosť s civilnou zdravotníckou
správou.

Veľkou oporou vojenskej zdravotníckej služby
v Slovenskom národnom povstaní a potom i v par-
tizánskej vojne bol široký a obetavý aktív dobro-
voľných pracovníkov Červeného kríža. Pomáhali
pri obstarávaní liekov, pri nedostatku obväzo-
vého materiálu šili obvazy z vlastného posteľné-
ho prádla, ukrývali a ošetrovali ranených. Ne-
oceniteľná bola ich pomoc v poľných nemocni-
ciach v Korytnici, Zvolene, Brezne, Tisovci,
Starých Horách i v protiepidemickej službe, pre-
tože kvalifikovaného stredného zdravotníckeho
personálu bol veľký nedostatok. Pri nedostatku
bojovníkov dobrovoľne zastávali funkcie zbera-
čov i nosičov ranených. Ranených vojakov a
partizánov ošetrovali v prvých líniiach často pod
nepriateľskou palbou. Elena Kišidajová, 24ročná
rodáčka zo Sučian, s dvomi ďalšími prepravila
cez Váh do bezpečia pod priamou palbou fašis-
tov 11 ranených. Takýchto príkladov hrdinstva
mohli by sme spomínať stovky a stovky.

V tejto podpore ľudu, v podpore dobrovoľných
pracovníkov Červeného kríža bola i sila vojen-
skej zdravotníckej služby.

Na povstaleckom území nachádzala sa len
jedna vojenská nemocnica — vojenská nemocni-
ca v Ružomberku. Vojenské nemocnice v Brati-
slave a v Prešove už nestačili evakuovať. Z tých-
to nemocníc odišlo do Slovenského národného
povstania len niekoľko najuvedomejších leká-
rov a zdravotníckych pracovníkov.

Vojenskej nemocnici v Ružomberku v túto
dobu velil pplk. dr. J. Paškan. Jeho zástupcom
bol kpt. dr. B. Štekláč, ktorý bol súčasne velite-
lom školy pre dôstojníkov zdravotníctva v zálo-
he, ktorá bola pričlenená k vojenskej nemocnici
v Ružomberku. V júli 1944 do tejto školy nastú-
pilo temer 60 lekárov a veterinárov.

Velenie nemocnice malo dôveru orgánov prí-
pravujúcich ozbrojené povstanie, pretože väčši-
na príslušníkov nemocnice už v predchádzajúcich
rokoch jednoznačne prejavila svoje pokrokové
zmýšľanie. Veď príslušníci nemocnice pomáhali
rasove prenasledovaným, zťažovali odchod slo-
venských vojakov na sovietsko-nemecký front
fingovanými epidemiami, karanténami, partizán-
skym skupinám poskytovali materiálnu pomoc,
dávno pred ozbrojeným povstaním liečili v ne-
mocnici ranených a nemocných partizánov atď.
Preto i orgány pripravujúce ozbrojené povstanie
cestou veliteľa ružomerskej posádky M. Vesela
a jeho zástupcu Š. Feju včas informovali velenie
nemocnice o pripravovanom ozbrojenom po-
vstaní.

Mladí lekári v škole dôstojníkov zdravotníctva
v zálohe boli ovplyvnení zmýšľaním veliteľa školy

kpt. dr. B. Štekláča, ktorý presvedčivou argumentáciou a i svojim jednoznačným postojom získal pre ozbrojené povstanie a myšlienky Slovenského národného povstania všetkých. Títo mladí lekári sa potom stali nielen základom vojenskej zdravotníckej služby v Slovenskom národnom povstaní, ale v značnej miere pomáhali i civilnému obyvateľstvu, pretože štátna zdravotná správa mala veľký nedostatok lekárov. Po potlačení ozbrojeného povstania mnohí pokračovali v partizánskom boji, a to nielen ako lekári, ale i ako radoví bojovníci.

Pod tlakom rýchlo postupujúcich nemeckých okupačných jednotiek na Ružomberok (Ružomberok padol 5. septembra) v prvých dňoch septembra dostalo velenie nemocnice a školy rozkaz evakuovať do Korytnice. Evakuácia nemocnice bola prevedená úzkokoľajnou železnicou a niekoľkými autami. Škola dôstojníkov zdravotníctva presunula sa do Korytnice peším pochodom, pričom príslušníci školy okrem osobných vecí, výzbroja a výstroja niesli i liečivá a iný zdravotnícky materiál. Bol to veľmi namáhavý presun, vo dne, v augustovej horúčave, pri stálych náletoch fašistických lietadiel. Len vďaka železnej kázní a uvedomelosti uskutočnil sa presun včas a bez akýchkoľvek ztrát. Pred presunom nemocnice bol jej veliteľ pplk. dr. J. Paškan odvelený na veliteľstvo povstaleckých vojsk do Banskej Bystrice a velenie nemocnice prevzal kpt. dr. B. Štekláč.

Vojenská nemocnica Ružomberok po presune rozvinula v budovách kúpeľov v Korytnici 1. poľnú vojenskú nemocnicu a z vyčlenených síl a prostriedkov i 2. poľnú vojenskú nemocnicu v Tisovci, ktorej veliteľom bol ustanovený major dr. F. Horvát.

Lekári zo školy dôstojníkov zdravotníctva boli povýšení do hodnosti slobodníkov aspirantov a postupne boli pridelení do oboch poľných nemocníc a k jednotlivým útvarom armády na povstaleckom území. Skúseností nebolo, veď škola trvala len niekoľko týždňov. Skúsených organizátorov zdravotníckej služby bolo málo, spojenie málo vyhovujúce. Keď uvážime, že v takejto situácii boli mladí lekári prakticky odkázaní sami na seba a uvážime i dosiahnuté výsledky, treba priznať, že sa svojich povinností zhostili veľmi dobre.

Front nebol na všetkých miestach súvislý. Často boli predsunované menšie jednotky, ktoré bránili prístupy do dolín, napr. na vrchu Ostrô. Obrana tejto výšiny bola kľúčovým problémom pre udržanie úseku Ružomberok—Biely Potok—Liptovská Osada. O urputnosti bojov svedčí to, že Nemci vymenili jednotky SS špeciálnou horskou pechotou, podnikli 12 útokov, dva razy došlo k boju zblízka tak, že sa bojovalo aj pažbami pušiek. Boje o výšinu Ostrô trvali až do 24. októbra, kedy boli povstalecké jednotky zatlačené. Ranených bolo veľa. Odsun bol veľmi ťažký, často nemožný. Ranení boli často operovaní v primitívnych podmienkach a hospitalizovaní jednotlivito po domácnostiach v dedinkách, na ko-

paniciach atď. a zverovaní do ďalšej starostlivosti dobrovoľným zdravotníkom Červeného kríža. Ba často ustupujúce jednotky odnášali so sebou do hôr i svojich ranených. V takýchto situáciách práca lekárov bola veľmi zodpovedná, náročná a vyžadovala si nesmiernu statočnosť, veď mnohé zákroky sa prevádzali často na bojiisku pod nepriateľskou palbou.

Len málo bolo úsekov, z ktorých bolo možno ranených a nemocných vojakov a partizánov odsunovať priamo do vojenských poľných nemocníc alebo nemocníc štátnej zdravotnej správy. Obdoby dnešnej organizácie zdravotníckej služby v poli s odsunovými etapami v povstaní nebolo a situácia by to ani nebola dovolila.

Pri ústupe poslednou nemocnicou na povstaleckom území ostala poľná nemocnica na Starých Horách, ktorej veliteľom bol dr. K. Šiška. Sem smeroval i odsun ranených a nemocných z ostatných vojenských nemocníc pod tlakom postupujúcich nemeckých vojsk. V posledných októbrových dňoch ranení a nemocní tejto nemocnice padli do nemeckého zajatia a spolu s nimi i ranení a nemocní z odsunového zdravotníckeho vlaku, ktorý bol ukrytý pred bombardovaním v železničnom tuneli neďaleko Uľmanky. Spolu s nimi upadol do zajatia i zdravotnícky personál, ktorý bol ponechaný s ranenými a nemocnými. Ostatní dostali príkaz evakuovať na Prašivú.

Hygienikom a epidemiologom na povstaleckom území bol dr. D. Blaškovič, ktorý súčasne z poverenia Slovenskej národnej rady pre zdravotníctvo doc. dr. L. Paulínyho zastával i funkciu hlavného hygienika a epidemiologa štátnej zdravotnej správy. Ukázalo sa, že väzba civilného a vojenského zdravotníctva, pokiaľ išlo o výkony, operatívne zásahy, bola veľmi účelnou. Pracovníci hygienicko-protiepidemickej služby pracovali v ťažkých podmienkach. Zpočiatku nemali bakteriologické laboratórium. Štátnu diagnostickú stanicu budovali až v priebehu povstania. S vynaložením nesmierneho úsilia a za uvedomelej pomoci dobrovoľných zdravotníkov Červeného kríža a všetkého občianstva zabránili vzniku väčších epidemií a udržali vcelku priaznivú hygienicko-epidemiologickú situáciu.

Príslušníci vojenskej nemocnice v Ružomberku včas pripravili a previedli presun vojenskej nemocnice do Korytnice, a tak vytvorili kádrové a materiálové prostriedky k vytvoreniu dvoch poľných vojenských nemocníc a mnohých obväzišť. Kádroví lekári tejto nemocnice a skúsení strední zdravotnícki pracovníci stali sa oporou vojenskej zdravotníckej služby v Slovenskom národnom povstaní. Im patrí vďaka mladých lekárov zo školy dôstojníkov zdravotníctva za rady a pomoc, ktorých sa im od nich dostalo v ich ťažkej práci.

Príslušníci vojenskej nemocnice Ružomberok svoje úlohy v ozbrojenom zápase nášho ľudu čestne splnili.

Po oslobodení našej vlasti Sovietskou armádou

pracovníci vojenskej nemocnice v Ružomberku naviazali na hrdé tradície svojich predchodcov zo Slovenského národného povstania, z ktorých mnohí ešte i dnes pracujú v nemocnici, napr. hlavná sestra nemocnice Zdeňka Vicenová a iní. Svojou statočnou prácou vypracovala sa vojenská nemocnica v Ružomberku na jedno z popredných miest medzi vojenskými liečebnými ústavmi a zariadeniami a vydobyla si veľmi čestné miesto medzi liečebne-preventívnymi zariadeniami Stredoslovenského kraja. Bola to vojenská nemocnica v Ružomberku, ktorá bola priekopníkom Brigád socialistickej práce v Stredoslovenskom kraji.

Pri príkladnom plnení vojensko-odborných povinností a liečebne-preventívnom zabezpečení príslušníkov vojenského spádového územia časťou svojich síl poskytuje vojenská nemocnica v Ružomberku zdravotnícke služby i obyvateľstvu Liptova a Oravy. I touto cestou upevňuje nerozborný zväzok armády s ľudom a naväzuje tak na tradície Slovenského národného povstania.

Prezident Československej republiky na návrh vlády, hodnotiac zásluhy príslušníkov vojenskej nemocnice Ružomberok v Slovenskom národnom povstaní a ďalšiu činnosť tejto nemocnice v oslobodenej vlasti, ktorou naviazala na slávny a hrdý odkaz Slovenského národného povstania, rozho-

dol premenovať vojenskú nemocnicu v Ružomberku na:

„Vojenská nemocnica Slovenského národného povstania v Ružomberku“

a prepožičať vojenskej nemocnici pamätnú medailu SNP.

Súčasne prepožičal prezident ČSSR desiatkam dnešných a bývalých pracovníkov vojenskej nemocnice v Ružomberku, účastníkom Slovenského národného povstania, pamätnú medailu SNP.

Slávnostný akt premenovania nemocnice, významenie nemocnice a dekorovanie účastníkov Slovenského národného povstania pamätnou medailou SNP za prítomnosti zástupcov velenia V2VO, zástupcov straníckych a správnych orgánov a organizácií a zástupcov vojenských zdravotníckych ústavov a zariadení previedol v zastúpení súdruha ministra národnej obrany dňa 26. augusta 1964 náčelník zdravotníckej správy HT/MNO generálmajor MUDr. Josef Praveček.

Pracovníkom Vojenskej nemocnice Slovenského národného povstania v Ružomberku k dosiahnutým úspechom a k vyznamenaniu všetci srdečne blahoželáme a prajeme im ďalšie úspechy v rozvíjaní a pestovaní hrdých tradícií Slovenského národného povstania.